

การวางใจเป็นกลางกับปรัชญากระบวนทรรศน์ Equanimity and The Philosophy of Paradigm

อัศวิน ฉิมตะวัน

Asawin Chimtawan

รวิช ตาแก้ว

Ravich Takaew

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Suan Sunandha Rajabhat University

Email: ravich.ta@ssru.ac.th

วันที่รับบทความ (Received) : 25 มีนาคม 2566

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 31 ธันวาคม 2566

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 31 ธันวาคม 2566

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปรัชญา มีวัตถุประสงค์เพื่อตีความการวางใจเป็นกลางตามหลักปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง ผลการวิจัยพบว่า การวางใจเป็นกลางมีการเสนอแนวทางปฏิบัติมาตั้งแต่ยุคโบราณจนถึงหลังนวยุค กระบวนทรรศน์โบราณเน้นให้การวางใจเป็นกลางตั้งอยู่บนฐานของการเชื่อมั่นในกฎธรรมชาติ กระบวนทรรศน์ยุคกลางเสนอว่า การวางใจเป็นกลางคือการทำให้บริสุทธิ์จากกิเลส มีความยุติธรรม ไม่เอนเอียง กระบวนทรรศน์นวยุค เสนอว่าการวางใจเป็นกลางจะเกิดขึ้นได้จากการรู้ความจริง จึงต้องแสวงหาข้อเท็จจริง และตัดสินใจเป็นกลางบนข้อเท็จจริงนั้น กระบวนทรรศน์หลังนวยุคสายกลาง เสนอให้การวางใจเป็นกลางด้วยการยอมรับในภาพปรากฏและความเป็นจริงในขณะนั้น ผลการวิจัยสามารถเป็นแนวทางในการสอนเนื้อหาเกี่ยวกับการวางใจเป็นกลางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องต่อไป

คำสำคัญ: การวางใจเป็นกลาง, กระบวนทรรศน์, ปรัชญาหลังนวยุค

ABSTRACT

This research is a philosophical research. It is aimed to interpret equanimity according to moderate postmodern philosophy. The research findings showed that the equanimity had no idea in primitive paradigm but ancient paradigm taught that equanimity exist only the mind is relied on the natural law. Medieval paradigm proposed purify from the desires, justice and no bias. The modern paradigm proposed that equanimity can be done by knowing the truth, must seek the facts and decision neutral upon the facts. Postmodern

paradigm purposes the equanimity by phenomenology and the acceptance of the first image of phenomena and actuality. The results could be the issue in the teaching of equanimity on the right means of life.

Keywords: Equanimity, Paradigm, Postmodern Philosophy

1. บทนำ

ในบริบททางสังคมมักพบการกระทำ การตัดสินใจ การวิพากษ์วิจารณ์ ทั้งในระดับส่วนตัวและสาธารณะซึ่งอาจมองได้ว่าไม่ค่อยเป็นกลางสักเท่าไร เมื่อถามว่าสิ่งไหนดีกว่าสิ่งไหน หรืออะไรดีกว่า แต่ละคนก็มักเอาความชอบของตัวเองเป็นที่ตั้งแล้วหาเหตุผลมาประกอบความคิดของตัวเองให้ถูกต้อง หรือดีกว่า ทั้งๆ ที่บางทีมันไม่ใช่เช่นนั้น นั่นคือ ไม่ได้ดีกว่า และไม่ว่าจะเรื่องอะไรก็ตาม ผู้คนก็มักจะมองในสิ่งที่ตัวเองคิดว่าถูกเสมอ และพยายามหาเหตุผลมารองรับความเชื่อนั้นๆ ของตนโดยไม่ได้มองตามความเป็นจริง ทั้งนี้ ทุกคนต่างก็คิดว่าตัวเองมีเหตุผล เมื่อต้องถกเถียงกับผู้อื่น ก็มักจะคิดว่าเหตุผลของตนชนะเหตุผลของอีกฝ่าย ด้วยว่าตนมีเหตุผลที่สมเหตุสมผล ฟังขึ้นและดีกว่า ในขณะที่ฝ่ายตรงข้ามได้แต่อ้างสิ่งที่ฟังดูไม่เข้าท่า ไม่สมเหตุสมผล เมื่อคิดเช่นนั้นก็จะทำการยกตนเป็นคนมีเหตุผล และฝ่ายตรงข้ามเป็นคนที่ไม่รู้จักคิดวิเคราะห์

เมื่อย้อนพิจารณาจะพบว่า แท้จริงแล้วมนุษย์มีอคติ และอคตินี้ได้ขัดขวางตนจากการคิดวิเคราะห์ให้ถี่ถ้วนครบทุกปัจจัย แต่อคตินี้ก็เกิดเป็นผลจากการวิวัฒนาการทางความคิดของมนุษย์ด้วย เป็นที่ยอมรับกันว่ามนุษย์ไม่ได้ต้องการการตัดสินใจที่ดีที่สุดในทุกๆ เรื่อง แต่ต้องการการตัดสินใจที่ดีพอในเวลาที่เหมาะสม การเลือกที่วางอยู่บนอคติเป็นบริบทธรรมชาติของมนุษย์ แต่มนุษย์ก็สอนกันให้ละอคติเพื่อให้เข้าใจสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง นั่นคือ การวางใจเป็นกลาง ไม่เลือกตัดสินใจไปตามที่ชอบ หรือตามหลักคิดของตนด้วยว่าสมเหตุสมผลแล้ว ไม่เอนเอียงเข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ในขณะเดียวกันการวางใจเป็นกลางยังพิจารณาได้ถึงระดับของจิตใจที่นิ่ง ไม่สั่นคลอนไปตามสิ่งที่เข้ามากระทบ ไม่ว่าจะเป็นประสบการณ์หรืออารมณ์ ไม่สูญเสียความสมดุลของจิตใจ จากแนวคิดเหล่านี้เรื่องการวางใจเป็นกลางจึงมีความน่าสนใจว่าในทางปรัชญาแล้วมีความเข้าใจถึงการวางใจเป็นกลางแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์การวางใจเป็นกลางเชิงปรัชญากระบวนทรรศน์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยทางปรัชญาโดยใช้การวิจัยเอกสาร (documentary research) มีการดำเนินการศึกษาตำราและเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร ได้แก่ ตำรา เอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวางใจเป็นกลาง และปรัชญากระบวนการธรรม

2. วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร และเรียบเรียงข้อมูล

3. สังเคราะห์ข้อมูลที่เรียบเรียงแล้วด้วยวิธีการวิจัยเชิงปรัชญา

4. การทบทวนวรรณกรรม

1. การวางใจเป็นกลาง มีคำในภาษาอังกฤษคือ equanimity เกิดขึ้นในราวปี ค.ศ.1600 มีรากศัพท์ภาษาละติน aequanimitatem แปลว่า ความสมดุล/ความราบเรียบ/ความสม่ำเสมอของใจ โดยมีนัยของเจตจำนงที่ดี ความใจดี จึงมักใช้ในความหมายถึง ความยุติธรรม ความเป็นธรรม และความเป็นกลาง ไม่ลำเอียง (online etymology dictionary)

2. กิรติ บุญเจืออธิบายแนวคิดปรัชญากระบวนการธรรมว่ามาจากข้อสรุปที่ว่า กระบวนการธรรมคือความเชื่อพื้นฐานในจิตใจของมนุษย์ทุกคน แตกต่างกันตามเพศ วัย สิ่งแวดล้อม การศึกษาอบรม และการตัดสินใจเลือก แบ่งออกเป็น 5 กระบวนการธรรม (กิรติ บุญเจือ, 2560ก, หน้า 15-22) ได้แก่ 1) กระบวนการธรรมยุคดึกดำบรรพ์ เชื่อว่าโลกไม่มีกฎเกณฑ์ เป็นกลียุค สรรพสิ่งล้วนเกิดขึ้นจากน้ำพระทัยของเทพเบื้องบน 2) กระบวนการธรรมยุคโบราณ มีความเชื่อว่าโลกมีกฎเกณฑ์ เป็นเอกภาพ ธรรมชาติมีกฎธรรมชาติดี มนุษย์สามารถรู้กฎเกณฑ์เหล่านั้นและจะสามารถไขปริศนาของโลกนี้ได้ (3) กระบวนการธรรมยุคกลาง เชื่อว่าแม้จะทำตามกฎเกณฑ์ที่ค้นพบได้ครบถ้วน ก็ไม่อาจที่จะบรรลุความสุขแท้ได้จริงในโลกนี้ เพราะความสุขในโลกนี้ไม่สมบูรณ์แบบและไม่ถาวร ความสุขแท้และถาวรนั้นมีอยู่เฉพาะในโลกหน้าเท่านั้น 4) กระบวนการธรรมยุคใหม่ เชื่อถือวิธีการวิทยาศาสตร์ว่าเป็นมาตรการความจริงสูงสุด เป็นสิ่งเดียวที่สามารถพิสูจน์ความเป็นจริงได้ มีเพียงวิธีวิทยาศาสตร์ที่จะสามารถตอบปัญหาและแก้ไขปัญหาทุกอย่างของมนุษย์ได้ และ 5) กระบวนการธรรมหลังยุคใหม่ ธรรมะว่าความเป็นจริงที่กล่าวอ้างในระบบเครือข่ายความรู้ในอารยธรรมของมนุษยชาตินั้นเป็นเพียงความเชื่อถือทางภาษาเท่านั้น และไม่เชื่อว่ามนุษย์สามารถรู้ความจริงเชิงวัตถุวิสัยได้และความรู้ที่ได้ก็เป็นเพียงความเชื่อทางภาษาเท่านั้น จำต้องปลดปล่อยความหมายของภาษาให้พ้นไปจากพันธะนี้โดยการรื้อถอนความหมายและคัดเอาความหมายที่ติดข้องอยู่กับเหตุผลและระบบออกทิ้งไปให้เหลือแต่ความหมายที่มีคุณค่าจริง ๆ ไว้จากนั้นสร้างความหมายใหม่ให้กับภาษา ด้วยการวางใจเป็นกลางให้ความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย

5. สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาและจำแนกการวางใจเป็นกลางออกตามปรัชญากระบวนการธรรม โดยสามารถผลการวิจัยได้ดังนี้

1. กระบวนการธรรมยุคดึกดำบรรพ์ (Primitive Paradigm) เชื่อว่าโลกไม่มีกฎเกณฑ์ เป็นกลียุค(chaos) สรรพสิ่งล้วนเกิดขึ้นจากน้ำพระทัยของเทพเบื้องบน จิตวิญญาณและร่างกายเกิดขึ้นเพราะพระประสงค์ของเทพเบื้องบนผู้มีอำนาจ เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่เบื้องบนกระทำให้เกิด ดังนั้น

ปรากฏการณ์ทั้งหลายรวมถึงความสุขความทุกข์จึงมาจากอำนาจของเทพเบื้องบน การอ้อนวอนขอความเมตตา ขอความโปรดปราน และการกราบไหว้เคารพบูชาก็เพื่อหวังให้ท่านทั้งหลายบันดาลความสุขมาให้หรืออย่างน้อยก็ไม่บรรดาความทุกข์มาให้ จากฐานคิดนี้จึงมองได้ว่ากระบวนการตรัสรู้ที่ดำเนินไปไม่สนใจเรื่องใจเป็นกลาง เพราะต่างก็ต้องการให้เทพโปรดปรานตนมากกว่าคนอื่น ซึ่งก็ขึ้นกับว่าตนสามารถเอาใจเทพได้ถูกต้องเพียงใด การใจเป็นกลางในการรับรู้ปรากฏการณ์หรือการวางใจเป็นกลางว่าเทพสามารถโปรดปรานคนอื่นได้เท่ากับเรานั้นไม่ก่อให้เกิดผลประโยชน์ใดๆ กับชีวิตและความเป็นอยู่ของตน อำนาจของเบื้องบนอยู่นอกเหนือความคาดหมายและทุกสิ่งอยู่ที่เบื้องบนเป็นผู้กำหนดก็ไม่อาจคาดเดาได้ มนุษย์ต้องเพียรเอาใจเบื้องบนอยู่อย่างสม่ำเสมอ ไม่อาจเพิกเฉยได้

2. กระบวนทรรศน์โบราณ (Ancient Paradigm) มีความเชื่อว่าโลกมีกฎเกณฑ์ เป็นเอกภพ(cosmos) เมื่อมนุษย์เฝ้าศึกษาและสังเกตความเป็นไปของสรรพสิ่งและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ก็เริ่มพบว่าทุกสิ่งบนโลกล้วนมีกฎเกณฑ์ของมัน เทพเบื้องบนมิได้เป็นผู้ประทานทุกสิ่ง แต่ธรรมชาติมีกฎเกณฑ์ของมันเอง เป็นอยู่ซ้ำๆ ดังนั้นหากมนุษย์สามารถรู้กฎเกณฑ์เหล่านั้น สักวันหนึ่งจะสามารถไขปริศนาของโลกนี้ได้ มนุษย์จึงเริ่มคิดหาเหตุผลเพื่อยืนยันความจริงตามกฎเกณฑ์ที่ค้นพบ นักปราชญ์หลายท่านได้ตั้งสำนักเพื่อประกาศระบบความคิดของตนและใช้มาตรการความจริงเพื่อยืนยันกฎเกณฑ์ที่อ้างถึงนั้น การเข้าถึงกฎเกณฑ์จะทำให้มนุษย์ดำเนินชีวิตที่ดีได้ เซโนแห่งซิเทียม ผู้นำลัทธิสโตอิก (Stoicism) ได้เสนอแนวคิดที่ว่า ความสุขอยู่ที่มุมมองของเรา และเราสามารถเลือกที่จะมีความสุขได้หากเราปลดปล่อยตัวเองออกจากความกลัว ความปรารถนา โดยผ่านการมองโลกตามความเป็นจริง ความสุข และการตัดสินใจขึ้นอยู่กับพฤติกรรม มากกว่าที่จะมาจากคำพูด หรือสิ่งเร้าที่เราไม่ได้เป็นคนควบคุม แต่ชีวิตขึ้นอยู่กับตัวเรา การจะทำให้ชีวิตมีความสุขได้นั้นเกิดขึ้นได้จากตัวเรา เริ่มต้นจากการทำให้ใจเป็นกลาง ด้วยการเข้าใจกฎเกณฑ์ของธรรมชาติอย่างลึกซึ้งถึงภายในจิตใจด้วยปัญญา โดยการใช้ระบบตรรกะ จนสามารถยอมรับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติได้ การทำให้ใจเป็นกลางจะเป็นการปรับปรุงสภาพจิตใจดีขึ้นผ่านการเข้าใจโลกที่เป็นไปตามธรรมชาติ และทำหน้าที่ของตนตามวิถีชีวิตที่ดำเนินอยู่ และการอยู่ร่วมกันด้วยความยุติธรรม ความสุขจึงเกิดได้จากการมีคุณธรรม เหตุผล และการเข้าใจกฎธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม กระบวนทรรศน์โบราณจะตีความผ่านระบบความคิดของสำนักที่ตนศึกษามาก่อน โดยใช้กฎเกณฑ์ของสำนักเป็นมาตรการในการตัดสินจริงเท็จ ต่อเมื่อมีกฎเกณฑ์อื่นที่สามารถยืนยันความจริงให้เชื่อถือได้มากกว่า ก็จะเปลี่ยนไปยึดถือหลักการใหม่ การพัฒนาระบบคิดจึงดำเนินไปตามกลไกของกฎเกณฑ์ที่ต้องยืนยันด้วยมาตรการความจริง เมื่อยึดมั่นถ้อยมั่นในความคิดของสำนักใดสำนักหนึ่งแล้ว ใจของเขาก็จะปฏิเสธความคิดของสำนักอื่นทันที อันเป็นเหตุที่ทำให้มีใจไม่เป็นกลาง

3. กระบวนทรรศน์ยุคกลาง (Medieval Paradigm) เชื่อว่าแม้จะทำตามกฎเกณฑ์ที่ค้นพบได้ครบถ้วน ก็ไม่อาจที่จะบรรลุความสุขแท้ได้จริงในโลกนี้ เพราะความสุขในโลกนี้ไม่สมบูรณ์แบบและไม่ถาวร ความสุขแท้และถาวรนั้นมีอยู่เฉพาะในโลกหน้าเท่านั้น โลกนี้มนุษย์เกิดมามีหน้าที่ทำความดีให้มากพอ โดยเฉพาะการพัฒนาทางจิต ส่วนร่างกายนั้นเป็นเพียงที่อาศัย เป็นที่รวมของกิเลสและบาปทุกข์ แม้จะเพียรพยายามแสวงหาความสุขในโลกนี้ก็เป็นความสุขทางโลกเท่านั้น เป็นความสุขไม่แท้ ไม่ยั่งยืน ดังนั้น มนุษย์พึงทำโลกนี้ให้ดีและใช้ชีวิตที่แสนสั้นนี้อย่างมีคุณค่า เพื่อแสวงหาความสุขแท้ถาวรในโลกหน้าเท่านั้น ปรัชญาในยุคกลางบนฐานคิดปรัชญาศาสนาคริสต์มองว่ามีพระเจ้าเป็นผู้สร้างและสมบูรณ์พร้อม สรรพสิ่งเป็นสิ่งที่สร้างของ

พระเจ้า หากพระเจ้าประสงค์จะเปิดเผยความเป็นจริงให้รู้มนุษย์ก็จะรู้เอง หากไม่ประสงค์จะเปิดเผย มนุษย์ย่อมไม่มีวันรู้ได้ พระเจ้าได้เปิดเผยปริศนาของโลกไว้ในพระคัมภีร์ส่วนหนึ่ง ต้องทำการตีความให้ถูกต้อง อีกส่วนหนึ่งพระเจ้าเปิดเผยไว้ในธรรมชาติ การแสวงหาความหมายในธรรมชาติจึงเป็นวิธีที่ผู้นับถือศาสนาต้องปฏิบัติตาม หากปฏิบัติตามได้ก็จะมีความสุขสมบูรณ์ในโลกหน้า ใจเป็นกลางคือ การมีศรัทธาอย่างเต็มเปี่ยม ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำเนินคุณธรรมของความสงบเสถียร ความอ่อนโยน ความพอใจในตน ความพอประมาณ และการมีกุศลจิต

4. กระบวนทรรศน์นวยุค (Modern Paradigm) เชื่อถือวิธีการวิทยาศาสตร์เป็นมาตรการความจริงสูงสุด เป็นสิ่งเดียวที่จะสามารถพิสูจน์ความเป็นจริงได้ ไม่มีการหยั่งรู้อย่างศาสนา มีเพียงวิธีวิทยาศาสตร์ที่จะสามารถตอบปัญหาและแก้ไขปัญหาทุกอย่างของมนุษย์ได้ โลกมีกฎเกณฑ์ของโลก และจะค้นพบกฎเกณฑ์ได้ก็ด้วยเครือข่ายความรู้วิทยาศาสตร์ และมีเพียงความรู้วิทยาศาสตร์เท่านั้นที่จะแก้ปริศนาของโลก และจะสามารถสร้างสรรค์สำหรับทุกคนบนโลกนี้ได้ ลัทธิประจักษ์นิยม (Empiricism) เสนอให้เน้นที่ประสบการณ์โดยตรงของมนุษย์ ตามแนวทางของเคอเพอร์นิคัสและเบเคินเชื่อว่าประสบการณ์โดยตรงของมนุษย์เข้าถึงระบบเครือข่าย ประสบการณ์เป็นต้นเหตุที่บอกว่าภวคณิตศาสตร์และตรรกวิทยาจะต้องเป็นอย่างไร เมื่อได้สูตรแล้วก็ลองคิดคำนวณดู ถ้าเป็นจริงเช่นนั้นก็หมายความว่าภวนั้นเป็นกฎของเอกภพจริง ประจักษ์นิยมถือว่าสัญชาตญาณ (sense-perception) เท่านั้นที่ให้ความจริงแก่เราได้อย่างน่ามั่นใจ จึงส่งเสริมการสังเกต ทดสอบ ส่วนความคิดเลยขึ้นไปนั้นให้รับรู้ไว้เป็นสมมุติฐานเพื่อทดสอบต่อไป จะรับเอาเป็นความจริงแน่นอนไม่ได้ ต่อมาปฏิฐานนิยม (Positivism) เป็นกระแสที่เชื่อตามค่าน้ำว่าเราไม่สามารถรู้ความเป็นจริงในตัวเอง จึงควรหันความสนใจศึกษาแต่ปรากฏการณ์ของมัน วิชาการเริ่มจากปรากฏการณ์ของประสาทสัมผัส ใช้เหตุผลและกฎเกณฑ์ความคิดสร้างเป็นระบบขึ้นมาและเชื่อได้ว่าจริงตามนั้น จิตและชีวิตที่เป็นส่วนหนึ่งของพลังงานสัมพันธ์กับสสารอย่างคำนวณได้แน่นอนชัดเจนและแม่นยำ การวางใจเป็นกลางจึงต้องได้มาจากการแสวงหาข้อเท็จจริง อ้างถึงกระบวนการพิสูจน์ และผลลัพธ์ที่ได้จากกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ จึงจะเป็นการตัดสินใจด้วยใจเป็นกลางบนข้อเท็จจริงนั้น

5. กระบวนทรรศน์หลังนวยุค (Postmodern Paradigm) เชื่อว่า ความเป็นจริงที่กล่าวอ้างนั้นเป็นเพียงความเชื่อถือทางภาษาเท่านั้น และไม่เชื่อว่ามนุษย์สามารถรู้ความจริงเชิงวัตถุวิสัยได้และความรู้ที่ได้ก็เป็นเพียงความเชื่อทางภาษาเท่านั้น จึงมีทรรศนะต่อระบบความรู้ว่าเป็นเรื่องเล่า (narrative) เรื่องหนึ่งเท่านั้น ซึ่งนิยมแบ่งเรื่องเล่าออกเป็นยุคก่อนนวยุคนิยม ได้แก่ยุคโบราณและยุคกลางซึ่งนิยมทำภาษาให้มีความหมายด้วยเรื่องปรัมปราและนิทานโดยเชื่อว่ามี ความหมายตรงกับความเป็นจริงอยู่บ้าง แต่ไม่มีความเป็นจริงวัตถุวิสัยอย่างแท้จริง เพราะมีส่วนอัตวิสัยของผู้เล่านำเข้ามาแทรกไว้ สำหรับเรื่องเล่าของนวยุคนิยมนั้นแม้ว่าจะพยายามปลดเปลื้องภาษาจากความหมายปรัมปราและนิทาน เพราะถือว่ามีความหมายไม่ตรงกับความเป็นจริงโดยใช้หลักวจนศูนยนิยม (Logocentrism) นั่นคือ เชื่อว่ามีความจริงวัตถุวิสัยในระบบความรู้ ซึ่งความรู้ที่เชื่อว่าเป็นความจริงต้องมีวัตถุวิสัยที่ตรงกัน 3 อย่าง คือ ความเป็นจริง ความคิด และภาษา เป็นระบบเครือข่าย (systematic network) และได้สร้างความหมายใหม่ให้กับภาษาด้วยเหตุผล (ผ่านวิธีการอุปนัยและนิรนัย) และมีระบบที่ทำให้ความหมายเก่ามีความหมายใหม่ ความรู้ที่นวยุคเสนอออกมาด้วยเหตุผลก็เป็นเพียงเรื่องเล่าอีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งเป็นเรื่องเล่าประเภทสร้างความเชื่อถือให้กับความรู้ด้วยอำนาจของเหตุผล

กระบวนการตรรกศาสตร์หลังนวยุคพยายามปลดปล่อยความหมายของภาษาให้พ้นไปจากพันธะนี้โดยการรื้อถอนความหมาย และคัดเอาความหมายที่ติดข้องอยู่กับเหตุผลและระบบออกทิ้งไปให้เหลือแต่ความหมายที่มีคุณค่าจริงๆ ไว้ จากนั้นสร้างความหมายใหม่ให้กับภาษา ด้วยการวางใจเป็นกลาง ให้ความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย โดยใช้วิธีการย้อนอ่านใหม่ทั้งหมด (เมธา หริมเทพาธิป, 2561) และแสวงหาความหมายใหม่จากเรื่องปรัมปรา และเรื่องเล่าตั้งแต่ดึกดำบรรพ์จนถึงปัจจุบัน กระบวนการตรรกศาสตร์หลังนวยุคนั้นอาจพิจารณาได้เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ หลังนวยุคสุดขั้วที่มุ่งจะปฏิเสธทุกอย่างโดยไม่เสนออะไรขึ้นมาแทนของเก่าเรียกว่าลัทธิรื้อถอนนิยม (Deconstructionism) และ กลุ่มหลังนวยุคสายกลาง หรือ ลัทธิรื้อสร้างใหม่ (Reconstructionism) ที่พยายามศึกษาปรัชญาทุกกระบวนการตรรกศาสตร์ในอดีต ไม่ปฏิเสธทุกกระแสความคิด แต่นำมาประเมินค่าใหม่หมดแล้วให้เลือกส่วนที่เห็นว่าเหมาะสมกับตนนำมาใช้เป็นปรัชญาเฉพาะตัว เมื่อเข้าใจทุกสิ่งแล้วตนเองจะได้พัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นได้ในสังคมที่แตกต่าง (กิริติ บุญเจือ, 2560ข)

จากมุมมองนี้จะพบว่ากระบวนการตรรกศาสตร์หลังนวยุคสายสุดขั้วไม่สนใจเรื่องการวางใจเป็นกลาง มีเพียงหลังนวยุคสายกลางจึงจะสนใจเรื่องการวางใจเป็นกลาง โดยเน้นการไม่มีอคติ และไม่ยึดมั่นถือมั่น ทั้งนี้ มีแนวทางปรากฏการณ์วิทยาเป็นหลักสำคัญ ได้แก่ เอ็ดมันด์ ฮุสเซิล (Edmund Husserl) ได้เสนอมาตรการรับรู้ความจริงด้วยการวางใจเป็นกลาง เมื่อวางใจเป็นกลางแล้วย่อมได้ความจริงตามความเป็นจริง แม้แต่ภาษาก็จะสามารถตีความหมายได้ตรงตามความเป็นจริงด้วย มนุษย์จะต้องละความยึดมั่นถือมั่นจึงจะช่วยแก้ความเอนเอียงของมนุษยชาติ โดยที่วิธีละความยึดมั่นถือมั่นก็ต้องกระทำตามวิธีแขวนความเชื่อประจำตัว (epoche) นั่นคือ ลดความเป็นตัวเองลง แล้วใช้อัจฉตคติญาณ (intuition) ในการมองจะทำให้พบกับข้อมูลสากลพื้นฐาน นั่นคือความคิดต้องมีผู้คิด (cogito) และสิ่งถูกคิด (cogitation) เมื่อเข้าใจสิ่งนี้ก็จะอยู่บนพื้นฐานที่ไม่รู้จักสั่นคลอนของความรู้มนุษย์ ฮุสเซิลอธิบายวิธีการวางใจเป็นกลางด้วยภาวะว่างเปล่า ด้วยการปล่อยใจว่าง ให้ความหมายบ่งบอกความเป็นไป โลกเข้าใจคำนี้หรือสิ่งนี้ว่าเป็นอย่างไร ก็ปล่อยให้โลกเข้าใจอย่างนั้น สิ่งที่ปรากฏย่อมมีความหมายในตัวของมันเองอย่างนั้น เมื่อพูดถึงสิ่งใดให้เริ่มจากความว่างเปล่า เมื่อนึกถึงสิ่งนั้นแล้วค่อยเติมส่วนหรือค่าลงไปจนรวมกันเกิดเป็นสิ่งนั้น สิ่งที่ปรากฏชัดที่สุดคือ สิ่งที่เปิดเผย เป็นปรากฏการณ์วิทยาที่เกิดขึ้นครั้งต่อครั้ง ไม่จำเป็นต้องเหมือนกันทุกครั้ง มองครั้งหนึ่งความจริงจะเปิดเผยออกมาส่วนหนึ่ง เมื่อมองหลายๆ ครั้งความจริงจะเปิดเผยเพิ่มขึ้น จนในที่สุดความจริงจะเปิดเผยออกมาทั้งหมดจนเห็นความเป็นจริง และมาติน ไฮเดกเกอร์ (Martin Heidegger) บอกว่าการวางใจเป็นกลางด้วยการทำให้ว่างเปล่านั้นทำได้ยากจนไม่สามารถทำได้จริง เพราะปกติมนุษย์มีอคติและความโน้มเอียงไปตามประสบการณ์ของตนเอง การวางใจเป็นกลางต้องทำให้เป็นกลางระดับปกติ และเข้าใจตามปรากฏการณ์ ตัดตัวอารมณ์และประสบการณ์ออกเหลือแต่เพียงอารมณ์ที่ไร้อคติและกิเลส แม้โลกเข้าใจสิ่งนี้คืออย่างนี้ แต่เราคือศูนย์กลางของโลก ดังนั้นเราเข้าใจสิ่งนี้ว่าอย่างไร ก็คืออย่างนั้น เข้าใจสิ่งนั้นในขณะแรกที่ได้พบ ไม่ใช้อารมณ์และความคิด ให้ความหมายในสิ่งที่เห็นเป็นครั้งแรกของสิ่งๆ นั้น โดยไม่นำเอาอคติมาเจือปน ภาพแรกที่เห็นของสิ่งนั้นคืออะไร ให้เริ่มที่ภาพนั้นเป็นภาพที่ยังไม่มีอคติเจือปน เป็นภาพที่ปรากฏขึ้นเป็นภาพแรก เป็นปรากฏการณ์เพียงชั่วขณะเดียวนั้น หลังจากนั้นใจจะเริ่มมีอคติมีความโน้มเอียงไปตามประสบการณ์ ดังนั้นให้ยึดถือภาพแรกไว้ว่านั่นแหละคือภาวะที่ใจเป็นกลางมากที่สุด แล้วให้ทำซ้ำๆ จนสามารถรู้ความเป็นจริงตรงตามสารถะนั้นๆ ได้ หลักสำคัญจึง

เป็นการพยายามฝึกใจให้เป็นกลาง แล้วเฝ้าดูว่าอะไรเปิดเผยตัวเองออกมา ก็ย่อมจะเป็นความจริงในตัวของมันเองอยู่แล้ว

6. อภิปรายผลการวิจัย

ปรัชญากระบวนการธรรมศน์เป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับพื้นฐานของความคิด ความเชื่อ ซึ่งวางอยู่บนฐานของการคิดและความคิด ทำให้สนใจในการวางใจเป็นกลางที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ความจริง การเข้าใจความเป็นจริง ซึ่งส่งผลต่อการตัดสินใจโดยไม่มีอคติ และไม่เอนเอียง โดยสรุป การวางใจเป็นกลางในทางปรัชญากระบวนการธรรมศน์นั้นมีอยู่ นั่นคือ การรับรู้และการคิดต่อสิ่งต่างๆ อย่างเป็นกลาง ปราศจากอคติจากความเชื่อใดๆ และมีวิธีการพัฒนาการวางใจเป็นกลางคือ การเข้าใจกฎเกณฑ์ของธรรมชาติอย่างลึกซึ้งถึงภายในจิตใจด้วยปัญญา (กระบวนการธรรมศน์โบราณ) การศรัทธาในศาสนาอย่างแท้จริง (กระบวนการธรรมศน์ยุคกลาง) การพิจารณาสิ่งต่างๆ ตามข้อเท็จจริง (กระบวนการธรรมศน์นวยุค) การแขวนความหมายของฮุสเซอร์ลและการฝึกใจเป็นกลางของไฮเดกเกอร์ (กระบวนการธรรมศน์หลังนวยุค) ซึ่งหากเราเข้าใจการทำใจเป็นกลางและฝึกฝนด้วยแนวทางใด ต่างก็จะเข้าถึงการทำใจเป็นกลางด้วยแนวทางนั้น ซึ่งจะมีผลต่อการคิดและการตัดสินใจต่างๆ โดยปราศจากอคติและทำให้เราสามารถเลือกที่จะดำเนินชีวิตไปบนความสุขแท้ของตนได้

อย่างไรก็ตาม การวางใจเป็นกลางตามปรัชญากระบวนการธรรมศน์นั้นโดยกระแสหลักของแนวคิดมิได้มองการวางใจเป็นกลางอันเป็นเรื่องของการฝึกฝนทางจิตจนถึงระดับตัดร้นสัมผัสตุนอกเบกขา เป้าความวางเฉยหรือความมีจิตสมาธิเสมอ ไม่เอนเอียงไปตามภาวะต่างๆ ที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะผิดหรือถูก ไม่ว่าจะเป็นโทษหรือเป็นคุณ (เจตนิพัทธ์ พิธิยานุวัฒน์, สิริกร อมฤตวาริน, กิรติ บุญเจือ, เอนก สุวรรณบัณฑิต, 2564) หรือความเป็นผู้ใหญ่ การไม่เอนเอียงเข้าข้างผู้หนึ่งผู้ใดอย่างอุเบกขาในพรหมวิหาร 4 ของพุทธปรัชญา (สิรินทร์ กันยาวิริยะ, ชีสา กันยาวิริยะ, เมธา หริมเทพาธิป, 2565) หรือการมองในระดับสังคมถึงการตัดสินใจด้วยความเป็นธรรมเที่ยงตรง ไม่แบ่งแยก วางใจเป็นกลางในการยอมรับข้อจำกัดบางประการ ไม่อคติ (พระครูรัตนกรวิสุทธิ, พระครูสังฆวิสุทธิคุณ, พระครูปริยัติสุวัฒนภรณ์, 2565) และการจัดการอารมณ์ให้อยู่ในอารมณ์สงบนิ่งอย่างการฝึกฝนสมาธิ (Desbores et al, 2015) โดยมองว่าการวางใจเป็นกลางสัมพันธ์กับการมีประสบการณ์ของแต่ละบุคคล เป็นการกำกับดูแลอารมณ์และส่งผลต่อเวลาในการตอบสนองทางอารมณ์ซึ่งเป็นกระบวนการทางจิตวิทยา แต่ถ้าศึกษาลงไปกระบวนการธรรมศน์ปรัชญาหลังนวยุคสายกลางที่เน้นการย้อนอ่านใหม่ทั้งหมดก็จะสามารถคิดได้ครอบคลุมเรื่องเหล่านี้ได้ และจะเห็นได้ว่า กระบวนการธรรมศน์ปรัชญาหลังนวยุคสายกลางสนใจการฝึกใจให้ใจเป็นกลางไม่ว่าจะด้วยวิธีของฮุสเซอร์ลหรือไฮเดกเกอร์ก็ตาม ด้วยเชื่อว่าจะสามารถช่วยให้ทุกคนมีความเข้าใจในเรื่องเดียวกันให้ตรงกันได้ในระดับที่พอจะแสงจืดร่วมสรวงจืดต่าง แม้จะคิดเห็นไม่ตรงกันแต่ต้องไม่แตกแยก การยอมรับในความคิดของกันและกันจะเป็นส่วนสำคัญในการวางใจให้เป็นกลาง

7. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

ผู้วิจัยได้นำเสนอแนวทางการวางใจเป็นกลางตามหลักปรัชญากระบวนการบวรธรรมและชี้ให้เห็นถึงการวางใจเป็นกลางตามกระบวนการหลังนวยุคสายกลาง ซึ่งเหมาะสมกับการอยู่ร่วมกับผู้อื่นและอยู่ในโลก นั่นคือ การมีตัวเองเป็นศูนย์กลางการเฝ้าดูปรากฏการณ์ต่างๆ เพื่อเข้าใจโลกตามความเป็นจริง ซึ่งจะทำให้ลดความยึดมั่นถือมั่น และขจัดอคติซึ่งเป็นแหล่งแห่งความขัดแย้ง ผลการวิจัยสามารถเป็นแนวทางในการสอนเนื้อหาเกี่ยวกับการวางใจเป็นกลางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง หากสังคมและโลกได้ให้ความสำคัญและเผยแพร่หลักการวางใจเป็นกลาง ก็ย่อมจะช่วยเสริมสร้างสันติภาพในระดับต่างๆ ได้

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

ผู้วิจัยได้มองการวางใจเป็นกลางตามปรัชญากระบวนการบวรธรรมแล้ว จึงสนใจที่จะศึกษาการวางใจเป็นกลางตามคำสอนของพระพุทธศาสนาและวิธีการฝึกฝนปฏิบัติซึ่งน่าจะขยายขอบเขตในเชิงปรัชญาได้อย่างลึกซึ้ง ผู้วิจัยขอเสนอแนะให้ศึกษาแนวคิดการวางใจเป็นกลางตามหลักพุทธปรัชญาและวิธีฝึกฝนการวางใจเป็นกลางโดยเปรียบเทียบกับแนวคิดปรัชญากระบวนการบวรธรรม เพื่อให้เห็นว่าการวางใจเป็นกลางตามหลักพุทธปรัชญาสามารถตีความตามปรัชญากระบวนการบวรธรรมได้อย่างไรบ้าง เพื่อการนำไปเผยแพร่และประยุกต์ใช้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในระดับต่างๆ ได้

บรรณานุกรม

- กิริติ บุญเจือ. (2560). **ปรัชญาและจริยศาสตร์เบื้องต้น**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- _____. (2560). **อรรถปริวรรตในปรัชญา ศาสนาและจริยศาสตร์**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- เจตนิพัทธ์ พิธิยานุวัฒน์, สิริกร อมฤตวาทิน, กิริติ บุญเจือ, เอนก สุวรรณบัณฑิต. (2564). **อุเบกขากับปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง**. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. 9(5), 2051-63.
- พระครูรัตนาวาสวิสุทธิ, พระครูสังฆวิสุทธิคุณ, พระครูปริยัติสุวัฒนาภรณ์. (2565). **พรหมวิหาร 4 กับบทบาทและสิทธิสตรี**. วารสารพุทธมรรค. 7(1): 269-281.
- เมธา หริมเทพาธิป (2561). **การมีส่วนร่วมในมุมมองหลังนวยุค**. รมยสาร. 16(3); 63-77.
- สิรินทร์ กันยาวิริยะ, ชิสา กันยาวิริยะ, เมธา หริมเทพาธิป. (2565). **พรหมวิหาร 4 กับบทบาทและสิทธิสตรี**. วารสารวิจัยธรรมศึกษา. 5(2): 240-249.
- Desbordes G, Gard T, Hoge EA, Holzel B, Kerr C, Lazar SW, et al. (2015). **Moving beyond mindfulness: Defining equanimity as an outcome measure in meditation and contemplative research**. Mindfulness. 6(2): 356-372. doi:10.1007/s12671-013-0269-8. Equanimity. Online etymology dictionary. From <https://www.etymonline.com>.